

C.A. KOEFOED: *My Share in the Stolypin Agrarian Reforms*. Edited by Bent Jensen. Odense University Slavic Studies, vol. IV. Odense University Press, 1985. 184 s. Ill.

I 1945 udsendte statsråd C.A. Koefoed erindringsværket »50 år i Rusland«, omhandlende perioden fra 1878, da han som ung landbrugskandidat tog afsked med Danmark, og frem til 1920, hvor han for et kort mellemstil vendte tilbage til sit fødeland. En væsentlig del af værket optages af beretningen om hans rolle som en af drivkræfterne bag statsminister P.A. Stolypins agrarreformer (indledt 1906), hvis hovedsigte var at få gennemført en udskiftning af de russiske bønders jorder.

Det er denne del af Koefoeds erindringer, der med Bent Jensen som redaktør nu er blevet oversat til engelsk, forsynet med noter og kommentarer og genudgivet under ny titel.

Som redaktøren anfører, rummer værket mange oplysninger, som det er svært eller umuligt at finde andre steder, og som derfor først med den foreliggende oversættelse reelt er blevet tilgængelige for forskere, der ikke læser dansk. Disse oplysninger vil dog næppe røkke grundlæggende ved hidtidige vurderinger af Stolypin-reformernes baggrund og betydning. Men de kan givetvis hjælpe historikeren til at tegne et mere nuanceret billede af personer, begivenheder og samfundstilstande i tsarismens sidste årtier og således også give stof til en ny debat om Skanderborg-drengen C.A. Koefoeds særlige rolle i den russiske regerings reformarbejde.

Generelt set har Bent Jensen nok ret, når han siger, at Koefoeds egen beskrivelse af sin indsats udmærker sig ved større nøgternhed end de mest panegyriske danske biografier, mens den til gengæld stemmer ganske godt overens med den moderne internationale forsknings resultater. Men det bør dog nævnes, at David A.J. Macey for nylig har gjort gældende i en anmeldelse i *Slavic Review*, at Koefoed på visse punkter klart tenderer mod at overbetone sin egen betydning.

Diskussionen er således allerede i gang – stimuleret både af de oversatte dele af Koefoeds eget værk og af en række noter og kommentarer fra Bent Jensens hånd, som alle er udarbejdet med den *sober-mindedness*, der ifølge bogens forord kendetegner jyder.

Niels Erik Rosenfeldt

BENT BLÜDNIKOW: *Immigranter. Østeuropæiske jøder i København 1904–1920*. Kbh., Borgen, 1986. 224 s. Ill. 178 kr.

Blüdnikow har gennem en årrække arbejdet med at samle stof om de såkaldte »progromindvandrede jøder« – eller østjøderne, som mange danskere kalder dem – og nu måtte det altså ud. Sådan gætter anmelderen på, at det er gået, for bogen er næppe det endelige værk om denne indvandring. Som den fremtræder er den en blanding af en populær bog, som henvender sig til indvandrernes børn og børnebørn og en faglig bog med noter, kildehenvisninger osv.

Bogen indledes med en oversigt over jødernes forhold i det russiske imperium, gør derefter kort rede for deres situation i Danmark gennem tiderne og når så

frem til det egentlige: immigranternes liv i Danmark i begyndelsen af vort århundrede. På en måde forekommer meget af det bekendt, men det er nok fordi det har givet sig nedslag i en del af vor skøn- og erindringslitteratur, for der er her tale om den første faghistoriske afhandling om emnet i sin helhed. Og selv om det faktisk var for sent, lykkedes det forfatteren at samle lidt bløde informationer og tidskolorit hos de få overlevende af selve indvandrergenerationen. De citerede interviews antyder, at ordet »progromindvandrere« måske ikke er helt dækkende, for der ser ud til at være et stort moment af »brødimmigration« involveret: jødernes levevilkår i de vestlige dele af det russiske imperium, som var det eneste tilladte »bosættelsesområde« for dem, var så ringe, at de måtte se at komme ud. Progromerne fremskyndede processen, og for udvandrere hjemmehørende i de dele af imperiet, som senere blev til Polen og Randstaterne, var vejen over Sverige og Danmark den enkleste; de fleste var her kun på gennemrejse, på vej til Nordamerika. Det store gennemtræk har nok været medvirkende til, at man i Danmark overdrev indvandringens størrelse – dengang som nu var der racistiske kredse på højrefløj, som var interesserede i en sådan overdrivelse. Sluttallet på indvandringens størrelse får vi ikke i bogen, men det officielle tal, ca. 3.000, regner Blüdnikow for alt for lille.

Østjødernes skæbne i Danmark som den fremstilles, ligner på ét punkt nær, andre indvandrergrupper: man begynder på bar bund, kæmper sig frem, holder sammen, stifter foreninger, spiller teater og udgiver blade. Så bliver man rigere, flytter væk fra hinanden (her fra det indre København), spredes i næste generation på mange erhverv, begynder at gifte sig med majoritetsbefolkningen og assimileres efterhånden. Det specielle for de her behandlede immigranter er, at de behandles specielt dårligt af de danske myndigheder, fordi de både er fremmede og i mange tilfælde også socialister. Heller ikke de etablerede danske jøder var særlig glade for immigranterne, men hjalp dem, om ikke med andet, så med penge til en billet videre. Deres ankomst gav anledning til stærke konflikter i det mosaiske trossamfund.

Bogen er rigt illustreret, især med gamle gruppe- og familie billeder, men der er også en del, som viser det københavnsk-jødiske miljø: butikker, værksteder, gadeliv, fattigkontor. Mange af billedteksterne indeholder navne på (næsten) alle de personer, man ser, også på gruppebillederne. Dette, sammen med et personregister med over 300 navne, viser, at der er tale om en bog, som især henvender sig til immigranternes efterkommere. Vi andre kan springe alt dette over, og glæde os over en spændende (foreløbig) beretning.

George Nellemann

CARSTEN JØRGENSEN: *Fra Bjelkes Allé til Barcelona. Danske frivillige i Spanien 1936–39.* Kbh., Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1985. 230 s. 178 kr.

Denne bog, der er tilegnet de danske Spaniensfrivillige, og som forholder sig sympatisk til deres sag, giver i fortællende form og især ud fra overlevende deltageres egne beretninger en fremstilling af de danske frivillige, deres motiver til at rejse, deres skæbne i Spanien og senere. Bogen er rigt illustreret med fotos og giver værdifulde uddrag af de fremdragne breve og dagbøger fra deltagerne.